

bearnès antic: «ha plagut dalhar feus e *toya* per tot lo Pont Long» a. 1492 (*Cart. d'Ossau*, 39).

Dallaven, doncs, la «toya» mesclada amb *feus* o sigui 'falguera'; i és sabut el gran paper de la falguera en les toies i en les enramades de jaç etc. Per aquell temps, o no gaire abans, governaven Bearn i Bigorra els descendents dels nostres Montcades; i la relació amb Bearn a través de Foix, fou sempre intensa, fins el S. xv (encara la muller del rei Martí fou Germana de Foix). Ara be no sols el *Pont Long*, grandiosa estesa prop de Pau, i les Landes, sinó tota la Gascunya occidental; és la gran floresta de *touyo*: d'allà devien importar-ne molta i barata els nostres Consellers i nobles dels Ss. xiv i xv. Que el mot no podia ser genuí del català, ho prova la fonètica: -j- hauria donat -j- catalana; mentre que en gascò la *j* restà quasi pertot fins a fi de l'E. Mj. i en gran part fins avui. No descartem, però, una procedència mossàrab, com sigui que *toyaga* és molt viu a Sogorb; i les formes *tuyyu*, *táyu* i *thúy* estan ben documentades en Abenalbéitar i l'Anònim sevillà de c. 1100, com a nom del gènere 'Genista', *DECH* v, 529b45-54.

Toina, V. *taina* *Tois*, *toisó*, *toïssa*, V. *tondre* *Toix*, *toixa*, *toixarrut*, -*arrudesa*, V. *tosc* *Tóixec*, V. *túixec* (TÒXIC) *Toixeria*, V. *toix* *Toixó*, V. *teixó* «*Toixos*» err. tip. per *totxos* (de *carrejar*), V. *toix*, *totxo* (TOSC) *Toixut*, V. *toix* *Tol*, *tola* 'planxa', V. *taula* *Tola* 'ximpla', no existeix en cat. (mot gallec), *DECH*, TOLANOS (v, 531b33ss.).

TOLDA, 'tendal o envelat d'una nau' i *entoldar* 'cobrir amb *tolda*', dels quals s'han extret *toldo* 'cobert, envelat', més desenrotllat aquest en llengua castellana, i poc genuí en la nostra; d'origen incert, potser germànic: és versemblant que les tres llengües ibero-romàniques vagin rebre'l per conducte dels fr. ant. i dial. *tauder* 'cobrir' i *taud/tialt* 'tolda de vaixell', quan aquests encara es pronunciaven *topder*, *tóüt*, i fossin hispanitzats segons el model de *réchaud*=cast. *rescol-do*, *chaud/cald*, *faute/falta*; cf. neerl. mj. *telt*, a.-al. *zèlt*, esc. ant. *tjald* 'tenda', esc. ags. (be)*teldan*. □ 1.ª doc.: *tolda*, S. xvi; *entoldar*, 1356; *entolda*, 1472.

«Ordena --- lo Sr. rey, per rahó de la guerra que ha ab los jenoveses --- que --- naus qui sien de port de --- dues mil salmes ensús pusquen navegar --- exceptat que no gosen navegar en la costera de Gènova --- e deja manar 100 persones --- a saber 60 mariners, 20 --- e deja metre 5 hòmens més enant per centenar de salmes --- e que --- naus sien encuyrades de popa o proha e ben encastillades e *entoldades* e enfalçades e fornides d'armes e de tots altres forniments ---», a. 1356 (*CoDoACA* vi, 321.19).

Observem, pel context, que no es tractava d'un envelat de fer ombra, o contra la pluja, sinó de protecció contra el tir de l'enemic: «altra volta a la batalla --- la nau de Tirant era molt major --- emperò era sola, e les altres --- eren quinze --- Un mariner molt destre que havia en la nau --- pres tots los matalafs que trobà dins la nau, *entoldà* los castells e los costats de la nau,

e com les bombardes tiraven, daven damunt los *matalafs* e no podien fer mal ni dan a la nau», JoMartorell, cap. 100, verificat ed. pri. (Riq., p. 232). El *DAG* registra *tolda de les naus*, sense cites, en els Ss. xvi i xvii; i una lleu variant d'aquest, influida pel verb, ja la trobem el 1472 en JnEsteve: «la *entolda* de la nau, o lo corredor de la nau: tabulatum» (*LiEleg.* k-2-c). Un veritable castellanisme, almenys en aquest ordre de coses, seria ja enterament inversemblant en Martorell i Esteve, i en l'ordenació de 1356 fóra inconcebible.

Tolda apareix un poc més tard en cast.: una vegada c. 1450, sovint des de 1587, *toldado* un cop c. 1480, *toldo* des de 1611, tot això amb referència a vaixells; des de 1585 apareix ja *toldo* amb aplicació general, molt sovint en clàssics castellans des de 1585; veg. *DCEC/DECH*, *TOLDO*. És a dir, allà és un mot i família molt més descabdellat i afermat que en català, si bé no documentat a l'E. Mj., que no comença a aparèixer fins que la gent de llengua castellana emprèn activa vida naval, amb les expedicions a les Canàries i a Amèrica; i no pren embranzida fins després de la conquesta del Nou Món.

En llengua portuguesa resta mot nàutic encara més marcadament, i allà n'hi ha més documentació i més primerenca que en castellà: *toldo* en un document mercantil marítim de 1377, *bayxel bem toldado* 1386, «o portaló de nao --- pera a *tolda*» en les narracions relatives a Vasco de Gama (Machado, *Dic. Etim.*); en el *DCEC* ja vaig donar bastantes cites nàutiques dels port. *toldo*, *toldar* i *toldado* en els Ss. xvi i xvii, des de c. 1550; del portuguès encara més que del castellà sembla haver passat a l'it. *tolda* «certo tavolato della nave», *toldo* «padiglione nautico» molt freqüents en el S. xvii en textos nàutics, sobretot traduïts del portuguès (aquests des de 1578) i del castellà.

En aquestes condicions filològiques, i més no posant-les en entredit, sinó més aviat al contrari, el que sabem de l'etimologia, no es pot pas parlar de castellanisme pel que fa a l'ús nàutic dels cat. *toldar* i *entoldar*; és diferent *toldo*, no registrat fins al *DTO*. (i amb el sentit secundari de «gasto, supèrflu; luxuria, lúxus» rar, però en cast. conegut i clàssic); però fins qualificar simplement de castellanisme l'ús de *toldo* com ho fa *AlcM* és excessiu: almenys hauria calgut condicionar-lo com a mot tolerable; masculí extret de *tolda* a exemple i amb influència del castellà, bé sembla que ho és (si bé l'existència tan àmplia de les parcelles genuïnes *rotlle/rotllo*, *motlle/motllo*, *gerra/gerro*, *mora/moro*, *verra/verro*, *folra/folro* donava peu al seu descabdellament i propagació).

Pel que fa a l'etimologia, s'estudià críticament en el *DCEC*, exposant-la per primera vegada en forma rigorosa i panromànica, i tan extensament que val més remetre-hi.

A penes s'hi ha aportat res de nou des de llavors, si no és les dades portugueses de Machado i les catalanes d'ací. En frèvol suport del supòsit fet per Gamillscheg (*Rom. Germ.* i, 384) d'un gòt. **TULD*, que hauria donat l'hispanic, i fóra mot germà de les citades formes del germ. occid. i escandinau, però de formació